

Al XIII-lea Simpozion național de istorie și retrologie agrară a României, Constanța, 31 august – 3 septembrie 1993

Acest al XIII-lea simpozion și-a desfășurat lucrările la Constanța, în cadrul Universității „Ovidius”. A fost organizat de Societatea de Istorie și Retrologie Agrară din România, în colaborare cu Academia Română de Științe Agricole și Silvicultură, Ministerul Agriculturii și Alimentației, Direcția Generală a Arhivelor Statului, Prefectura Județului Constanța, Universitatea „Ovidius”, Asociația crescătorilor de albine din România etc.

Lucrările s-au desfășurat în cadrul următoarelor secțiuni: Originile și începuturile agriculturii în România; Agricultură generală; Cultura plantelor; Creșterea animalelor; Instituții, relații și ideologii agrare Personalități agrare; Viața rurală.

Din partea Direcției Generale a Arhivelor Statului și a filialelor sale au ținut comunicări, în ordinea secțiunilor, următorii: Lidia Brâncănu, „Documente privind reforma agrară din Basarabia (1921)”; Virgiliu Z. Teodorescu „Expoziția agricolă a Moldovei reîntregite (1921)”; Maricica Ifrim – Iași, „Agricultura în economia rurală moldovenească (sec. XV–XVII)”; Elisabeta Negulescu – Ploiești, „Agricultura județului Prahova în a doua jumătate a sec. XIX”; Anca Damian – Giurgiu, „Industria alimentară

giurgiuveană în prima jumătate a sec. XX”; Angela Pop – Constanța, „Întreprinderea textilă „Dobrogeana” din Constanța și condițiile înființării ei”; Silviu Văcaru – Iași, „Exportul de cereale și de animale al Moldovei în anii 1832 – 1859”; Elisabeta Marin – Brașov, „Împărțirea terenurilor arabile din hotarul Brașovului în manuscrisele „Colectanea”, Gh. Iavorski – Brăila, „Recensământul agricol din 1850 în județul Brăila, Dorin Goția – Sibiu, „Propagandistul agronom al Astrei în anii primului război mondial”; Gheorghe Radu – Piatra Neamț, „Creșterea animalelor în județul Neamț în anii 1920–1940”; Nicolae Dumitrașcu – Piatra Neamț „Cultura plantelor în județul Neamț în anii 1920–1940”; Liviu Boar – Tg. Mureș, „Începuturile cultivării cartofului în Transilvania”; Stanca Bounegru, „Societatea ecvestră de îmbunătățire a raselor (1873–1920)”; Ion Bălan – Giurgiu, „Reforma agrară din 1864 în județul Vlașca”; Vilică Munteanu – Bacău, „Agricultura și școala în satele din județul Bacău.

Și de această dată simpozionul s-a constituit într-un dialog util asupra a ceea ce s-a realizat și ceea ce urmează să se realizeze în acest domeniu de activitate.

LIDIA BRÂNCEANU

Congresul spiritualității românești din Balcani și zonele învecinate 8 – 10 octombrie 1993

Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de pretutindeni (președinte prof. dr. Victor Crăciun), în urma acțiunilor desfășurate în Basarabia, Bucovina și între românii din Ungaria și Serbia, a organizat, în colaborare cu Prefectura județului Caraș-Severin, la Băile Herculane, primul Congres al Spiritualității Românești din Balcani și zonele învecinate.

Scopul Congresului a fost cunoașterea realității cu care se confruntă românii din Republica Moldova, Ungaria, Serbia, Macedonia, Bulgaria, precum și din zonele învecinate: Slovacia, Ucraina, Țările Baltice. La Congres au fost invitați peste 150 participanți și observatori din România și 16 țări europene.

Lucrările s-au desfășurat în plen și 4 secțiuni: I. Istorie– sociologie: României – vechime, destin, viitor. II. Credință și cultură: Valori românești în Balcani și zonele învecinate. III. Turism și ecologie: Turismul – mijloc de apropiere și cunoaștere a specificului românesc de pretutindeni. IV. Informatică – educație mass-media: Să ne ajutăm pentru a vieții în mileniul trei.

Congresul a fost coordonat de personalități de seamă ale vieții politice, sociale, spirituale și culturale ale românilor din țară și de pretutindeni. Alegerea stațiunii Băile Herculane pentru desfășurarea acțiunilor Congresului nu a fost în-

tâmplătoare. În acest an s-au împlinit 1840 de ani de atestare documentară a stațiunii, ceea ce a făcut ca în încheierea Congresului să aibe loc un spectacol folcloric.

În plenul Congresului, care a avut loc în sala Casei de cultură din Băile Herculane, cuvântul de bun venit a fost ținut de lector universitar Traian Zamfir, prefectul județului Caraș-Severin. În continuare a fost transmis mesajul președintelui României, Ion Iliescu, urmat de mesajul președintelui Republicii Moldova.

Prea Fericitul Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a dat binecuvântarea Congresului; din partea Academiei Române, a vorbit președintele acesteia, Mihai Drăgănescu, profesor dr. Victor Crăciun, președintele executiv al Congresului, președintele Ligii Culturale, a exprimat „Puncte de vedere privind întrajutorarea românilor de pretutindeni adresate celor 33 de milioane de români din lume. Eseul a fost publicat și dat congresiștilor pentru informare. Pentru interesul prezentat, enumerăm capitolele eseului: *Români din afara României*:

1. Situația istorică în Basarabia și Bucovina de Nord. 2. În Europa de est – Ucraina, Rusia, Kazahstan, Uzbekistan, Bielorusia, Lituania, Gruzia, Turkmenia, Azerbaidjan, Kirghizia, Letonia, Estonia, Tadjichistan, Armenia. 3. În jurul României și sudul Dunării – Bulgaria, Serbia, Macedonia, Albania, Grecia, Ungaria, Slovacia. 4. În Europa de Vest în țările romanice: în Germania și Austria: în Marea Britanie și țările nordice. 5. În America și Australia. 6. În alte zone. Considerații generale.

Pe lângă datele statistice furnizate, se mai dau informații referitoare la credința românilor; societăți culturale etnice și de relații bilaterale: cine sunt românii în lume. Eseul se încheie cu „Probleme fundamentale și speciale privind unitatea spirituală a românilor de pretutindeni”.

În plen, au mai luat cuvântul din partea gazdelor, dr. Iancu Gogâldan, primarul stațiunii Băile Herculane; dr. Ilie Cristescu, directorul societății „Hercules” S.A. Băile Herculane și Ion Ungureanu, ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova. S-a adus salutul delegațiilor românilor din Bucovina și sudul Basarabiei, Ungaria, Republica Moldova, Serbia, Macedonia, Bulgaria etc.

Direcția Generală a Arhivelor Statului a fost prezentă cu comunicări în cadrul secției I – istorie – sociologie. Secția a avut ca moderatori pe ministrul de interne, generalul locotenent George Ioan Dăfescu, care a și prezentat comunicarea „Activitatea comercială a românilor din sudul Dunării – punte de legătură în secolele XVII–XIX”.

Dintre moderatori au mai făcut parte și Înalț Prea Sfințitul Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei, membru al Academiei Române; Nicolae Mareș, director al Direcției relațiilor cu românii din afara granițelor din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Gheorghe Funar, primarul orașului Cluj-Napoca, prof. univ. dr. Milan Vancu, Universitatea din Belgrad, Serbia, Valeriu Matei, președinte de onoare al Societății „Ginta Latina” – Republica Moldova etc.

Comunicările au fost prezentate de Lidia Brânceanu „Un document inedit privind deschiderea Agenției consulare a României în Imperiul otoman (1860)”; dr. Adina Berciu, „Acțiune culturală deosebită a aromânilor din Imperiul otoman la începutul secolului XX”.

În cadrul secțiunii a II-a Credență, limbă și cultură, șeful filialei Mehedinți a Arhivelor Statului, Nicolae Chipurici, a prezentat comunicarea „Turnu Severin – centru cultural național pentru românii din Iugoslavia și Peninsula Balcanică”.

În încheierea comunicărilor ținute în cadrul celor patru secțiuni a luat cuvântul dr. Adrian Năstase, Președintele Camerei Deputaților și Președintele de onoare al Societății Comunităților Spirituale Românești, înființată cu prilejul Congresului. De asemenea, au luat cuvântul senatori, prefecti de județe, delegați ai românilor de pretutindeni.

Lucrările Congresului s-au desfășurat sub patronajul președintelui României, Ion Iliescu; patriarhului Bisericii Ortodoxe Române P. F. Teoctist; primului ministru al Guvernului, Nicolae Văcăroiu, președintelui Academiei Române, acad. Mihai Drăgănescu.

Lucrările Congresului au aprofundat necesitatea dezvoltării unității spirituale a românilor de pretutindeni, desprinzându-se problemele fundamentale și speciale ale unității spirituale.

Simpozionul „Imagini și permanențe în etnologia românească”

Simpozionul în discuție trebuia să se țină la Soroca în anul 1992. Nu a fost posibil din cauza rusofonilor transnistreni. A rămas însă insigă, bătută de soroceni, care va mărturisii în timp, despre acest moment istoric. Acțiunea a fost preluată însă în toamna anului 1993, când în organizarea institutelor de etnografie și folclor din București și Chișinău, într-o impecabilă organizare, și-a desfășurat lucrările la Ialoveni și Soroca – Basarabia.

Observăm că pentru prima dată în asemenea împrejurări se remarcă o înaltă istoricitate a manifestării. Pentru prima dată în ultimii cincizeci de ani și-au reunit forțele cercetători din toate marile centre ale României actuale alături de cei din Basarabia și Bucovina, dar și în Ucraina propriu-zisă.

Acum ca niciodată în istoria manifestărilor de interes etnologic au fost introduse numeroase „îngălbentite file” inedite din cele mai diverse fonduri arhivistice: de stat, ale instituțiilor de specialitate sau personale, realizându-se un foarte bogat compartiment de etnoistorie. În această ordine de idei amintim evocările etnologilor martiri: „Petre V. Ștefănuță, omul care a plătit cu viața pentru cauza românească”, a fost evocat de senatorul Vasile Vetișanu, directorul Institutului de etnografie și folclor „Constantin Brăiloiu”, în plen, care a încadrat opera și activitatea omului de știință basarabean, în context național susținând ideea ca institutul basarabean să-i poarte numele.

Au fost susținute, apoi, comunicările: Grigore Botezatu, „Petre Ștefănuță și cercetarea monografică a satului”; Andrei Hropotinschi, „Motive de baladă în culegerile lui Petre Ștefănuță”; Grigore Gologan, „Formarea profesională și spiritul de sacrificiu ale lui Petre Ștefănuță”.

Despre cel de al doilea martir, ridicat de la domiciliu de sovietici și dispărut fără urmă, a vorbit Ion Drăgoescu, aducând în discuție memoriul lui Pan Halippa către autoritățile române și sovietice despre necesitatea repatrierii eroului, care însă nu a putut fi adus și nu se știe unde o fi înmormântat și dacă la cap îi va fi pus cineva creștineasca cruce.

Despre marii etnologi persecutați de comuniștii români au fost susținute comunicări de Emilia Comișel, „Personalitatea și opera lui

Constantin Brăiloiu”; Iordan Datcu, „Opera Tatianeii Gălușcă – Crâșmaru”; Anca Fanea, „Personalitatea lui Ion Donat”.

Iar despre numeroși alți etnologi din trecut amintim: Arcadie Marinescu, – Nour, „Un folclorist uitat – Bucovineanul Traian Chelaru”; George Antofi, „Marginalii la istoria folcloristicii românești: Un strălucit urmaș al școlii folcloristicii „Hașdeu” – G. Dem. Teodorescu”; Eliza Botezatu, „Viziuni etnologice în creația lui Ion Druță”; Tatiana Gălușcă și Georgeta Moraru, „Activitatea lui Paul Vatamanu și cercetările echipelor monografice sătești în județul Soroca”; Valentina Bușilă și Mira Grecu, „Un pionier al fotografiei etnografice românești – inginerul sorocean Valentin Veselovschi”; Iordan Datcu, „Un etnograf născut în Basarabia – Paul Petrescu”; Mihai Canciovi, „Ștefan cel Mare între istorie și legendă”; Cecilia Latiș, „Activitatea Anitei Nandriș și Dumitru Nigmatianu”.

Urmează apoi o serie de lucrări tot de interes etnoistoric, printre care amintim: Tatiana Bocearov, „Din istoria relațiilor etnice în Basarabia în secolul al XIX-lea (istoriografia problemei)”; Constantin Mohanu, „Realități socio-istorice și ceremonialuri medievale românești în lumea colindelor”; Virgiliu Florea, „Pe urmele unor cărturari basarabeni și bucovineni în arhive și biblioteci străine”; Ion Cuceu, „Istorie și folclor în perspectiva etnologică”; Victor Cîrîmpei, „De la noțiunea de oștean dacic la cea de haiduc medieval în folclorul românesc”; Elena Drăgan și Lucia Istoc, „Folclorul din Basarabia în arhiva de folclor din Cluj”; Rodica Raliade, „Bibliografia română veche – An aniversar”; Maria Cuceu, „Catalogul tematic al materialului basarabean din Arhiva de folclor a Academiei Române Cluj”; Eugen Mewes, „O catagrafie a plăștii Fălești, județul Bălți (1930)”; „Societatea anonimă „Gospodăriile jărănești din Cetatea albă” (1921)”; Alexandru Furtună, „Moșteniri geto-dace în cultura populară românească”; Ion Niculiță, „Noi materiale privind simbioza daco-romană”; Vasile Dumbravă, „Considerații privind activitatea asociației „As-tra” în Basarabia interbelică”; Ion Dron, „Denumirea râurilor – izvor de cercetare a genezei etnice române”; Marian Lupașcu, „Marin Chișer – informator al lui Constantin Brăiloiu”; Constanța Cristescu, „Ilarion Cocișiu – repre-

zentant de seamă al etnomuzicologiei românești"; Olga Radov, „Dezvoltarea etnodemografică a găgăuzilor în sec. al XIX-lea”, Silvia Apostol, „Valorificarea ambianței istorice a orașelor basarabene”.

De o importanță deosebită s-au bucurat lucrările de etnofilozofie, mitologie și sociologie. Am reținut următoarele: Vasile Vetișanu, „Conștiința etnică – conștiința originilor”, Valentin Telenciuc, „Universul viziunii țărănești în ștergarul tradițional moldovenesc”; Ion Pogorilovschi, „Tâșnile lumii”, Elena Postolache „Bazele etnologiei și problemele renașterii culturii naționale”, Costantin Costea, „Terminologie etnocriologică – „Românește”, N. Gr. Mărășanu, „Elemente de economie la români (Tradiției și modernitate)”, Ilie Moise, „Confreții de tineret din spațiul românesc. Ceata de feciori, (funcții și atribuții)”; Arcadie Marinescu Nour, „Mitologie românească. Diavolul – coautor al creațiunii”; Sanda Larionescu, „Structura familiei. Componente și funcționalități”, Elena Maxim, „Albina în simbolismul luminii”; Silvia Chițimia, „Geografia mitică în context popular”, Nicoleta Coatu, „Metafora „călătorului” în context poetic funebru – întru sacru și profan”, Nicolae Băieșu, „Tradițiile Ajunului de Crăciun la românii din Republica Moldova și Ucraina”, Ion T. Alexandu, „Reflexe ale ceremonialului nupțial în basmul fantastic. Un aspect al ter textualității folclorice”, Ion Vârzaru, „Etnologie politică. știință socială”, Geană Gheorghiiță, „Arhetipuri creștine în „Miorița”, Andrei Hâncu, „Geneza „Mioriței” – Mit și realitate”; Cecilia Latiș, „Valențe mitice ale Mioriței”. Raisa Osadici, „Stratificarea de vârstă în cultural populară românească”; Valentina Bahrin, „Prezicerile despre timp, roade și trai”. Anastasia Hâncu – Tentiuc, „Primele roade în concepția țaranului român”, Maria Boșe, „Rituri funerare pentru viață”; Iulia Volc, „Situația și destinul femeii – problemă interdisciplinară”; Monica Constantin, „Impactul obiceiului de proveniență recentă deasupra stratului arhaic – șezătoarea”. Sergiu Moraru, „Elemente arhaice (construcții sociale, ocupații ș.a.) în folclor”. Gheorghe Spătaru, „Evoluția măștilor mitologice în dramaturgia folclorică la români”.

Ne-am oprit asupra unora dintre cele mai reprezentative lucrări susținute, acordând atenție specială acelor teme tabu din trecut care așteptau să fie analizate și care au fost pertinent dezvoltate în lucrările specialiștilor.

Observăm că pentru prima dată la o astfel de manifestare sunt cercetați românii în context național. Este interesant de remarcat că o temă cum ar fi „Diavolul coautor al creațiunii”, deși ar fi fost „pe linie” în vremea „ateismului științific”, nu a fost posibil, totuși ca să fie atacată. Iar o temă cum ar fi „Simbolismul luminii”, cercetată de asemenea pentru prima dată în literatura de specialitate, vine să confirme și cele afirmate de mai sus, referitoare la teme tabu, cu precizarea că un tabu se încalcă, dar o temă interzisă nu.

S-au bucurat de atenția cuvenită și problemele de muzeografie și artă populară. Amintim în acest sens: Ioan Godea, Georgeta Stoica, „Monumente basarabene dispărute din Muzeul Satului”, Mihail Mihalcu, Radu O. Maier, „Observații cu privire la obținerea și comportarea în timp a ceruzei la pictorii tradiționali români”, Nicolae Demcenco, „Inventarul tradițional de vinificație din Basarabia și Transnistria”, Maria Bătcă, Zina Sofronschi, „Rolul funcțional al prosopului din Moldova”, Mihai Ion Gati, „Ceramica tradițională moldovenească”, Emilia Pavel, „Noi contribuții la portul popular moldovenesc”, Silvia Sărănuță, „Colecțiile de etnografie din fondurile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei”. Ion I. Drăgoescu, „Din etnologia uneltelor tradiționale ale poporului român – Plugul în contextul mitologic și iconografia universală”.

Așadar, relativ puține comunicări dar de o înaltă substanță. Aflăm pentru prima dată despre felul cum au fost distruse obiectivele basarabene din muzeu, dar și despre faptul că Muzeul Satului a găzduit, în timpul celui de al doilea război mondial, familii de refugiați basarabeni care nu aveau alta soluție de supraviețuire. Adăugăm, în acest context, că aici au fost găzduiți și refugiați din Transilvania de Nord ocupată de hortiști. Cât privește problema obținerii și folosirii ceruzei, notăm că lucrarea face parte dintr-un serial de studii prin care Radu O. Maier și Mihail Mihalcu atacă pentru prima dată în literatura de specialitate românească și deosebit de rar chiar în literatura universală probleme de tehnologie tradițională. În această ordine de idei amintim și contribuțiile lui Nicolae Demcenco, care aduce contribuții serioase la repertorierea inventarului tehnic tradițional românesc. În sfârșit, artistul plastic Mihai Ion Grati cercetează ceramica tradițională moldovenească în context național și tot el, din pro-

prie inițiativă, a realizat placheta și pozionului. După ce a publicat peste 25 de materiale despre tehnica populară, între care și „Plugul în cultura și civilizația românească”, autorul acestor rânduri propune o încadrare în contextul culturilor și civilizațiilor universale.

Cel mai mic capitol a fost consacrat obiceiurilor și practicilor populare dintre care am reținut: Germina Comănici, „Obiceiuri populare și arta spectacolului”, Marcela Popilian, „Practici de etnoiatrie în Oltenia”, Ion Moanță, „Cercetări asupra cântecului de stea”, Anca Fanea, „Cercetări toponimice în Bărăgan”, Victor Ghițaș, „Evoluția orchestrei de muzică populară din Republica Moldova”; Marin Marian Bălașa, „Colinda – experiență a dilatării temporale”.

Deși, cel mai mic, acest capitol în clasificarea noastră, cu un posibil grad de subiectivism, se constată că și la acest compartiment au fost aduse în discuție probleme noi, definitorii, pentru cunoașterea culturii și civilizației tradiționale românești.

Se poate afirma că volumul în curs de pregătire pentru tipar va aduce un plus de contribuții la cunoașterea etnologiei românilor de pretutindeni și va reprezenta un imbold pentru cercetarea pe mai departe a românității în general.

Nu putem încheia înainte de a aminti numeroase aspecte cu caracter organizatoric. Dacă desfășurarea simpozionului a fost impecabilă, se constată și avansarea unor idei privind organizarea și dezvoltarea cercetării etnologice românești. Amintim în acest context apelul lansat de senatorul Vasile Vetișanu, directorul Institutului de etnografie și folclor „Constantin Brăiloiu” din București de a se introduce etnografia în învățământul românesc — idee susținută independent, fără știrea confratelui bucureștean, și de către Ileana Postolache la Chișinău. Apoi, tot Vasile Vetișanu a propus unificarea institutelor de etnografie și folclor din București și Chișinău – idee la care a aderat imediat și Ion Cuceu – directorul Institutului de etnografie și folclor care a dezvoltat ideea despre necesitatea unificării tuturor forțelor etnologice românești.

Un cuvânt de mulțumire numeroșilor sponsori care au făcut posibilă manifestarea în bune condițiuni și un gând de recunoștință pentru conducerile institutelor din București și Chișinău, a orașelor Ialoveni și Soroca, precum și muzeelor basarabene care au înlesnit cunoașterea bogatelor fonduri muzeale.

ION I. DRĂGOESCU

Cronică

În zilele de 25–30 octombrie 1993, la invitația Asociației Arhiviștilor din Ungaria, grupa de Paleografie maghiară, din cadrul Școlii naționale de perfecționare arhivistică, condusă de către lectorul cursului, Al. Pal-Antal, a făcut o vizită profesională la Arhivele maghiare.

Principalele obiective ale vizitei au fost Arhiva Națională, inclusiv secția contemporană (după 1945), recent inclusă Arhivei Naționale, Arhiva orașului Budapesta, Arhiva Parlamentului și Arhiva orașului Székesfehérvár. De asemenea, am participat la un curs de paleografie la Universitatea Budapesta, susținut de prof. Püspöki, am vizitat Biblioteca Națională Széchényi și orașul istoric Buda.

În toate arhivele vizitate au avut loc primiri la conducere, întâlniri cu arhiviști, vizitarea unor depozite și servicii. Au avut loc schimbări

de informații profesionale și de publicații. Conducerea Arhivei orașului Budapesta ne-a oferit dischete cu aplicația pe calculator a evidenței fondurilor și colecțiilor, recent pusă în aplicare. Peste tot am fost primiți cu mult interes și căldură de către colegii maghiari, care și-au exprimat în mod repetat dorința de statornicire a unor legături permanente cu arhiviștii români, de a se realiza un profit reciproc prin cunoașterea îndeaproape a experienței celuilalt.

S-a exprimat opinia unanimă că Asociațiile Arhiviștilor din cele două țări își pot aduce o contribuție majoră la reluarea legăturilor arhiviste româno-maghiare.

IOAN DREGAN